

Ulderiko Donadini

Bauk

I.

Kad je Serafin Skok ušao u sobu sa svijećom u ruci, sa sviju predmeta probudile su se sjene i zaplesale kao florovi. Svjetlo svijeće, što ju je držao u ruci osvjetljavalo je njegovu glavu, koja kao da je bila od voska. Na njegovu licu, kroz koje se propila smrtna bljedoća, lebdjelo je par nemirnih crta i ništa se na njem nije razabiralo osim pomodrelih, zgrčenih usnica i dviju crnih obrva, koje kao da su bile povučene ugljenom.

Bio je obučen u frak, na glavi je imao cilindar, u ruci kitu bijelih kamelija, a za njim na hodniku ostala je s kovčegom u ruci njegova mlada žena Sofija Glog, sva u bjelini, a njezine male oči, što su virile iz debelog, neispavanog lica, neprestano su se sklapale, kao da je bode svjetlo.

Ona je sve do danas, već pet godina, prala čaše i tanjure kod »Zelenog lovca«, a ove haljine su nenadano na nju navukli i bila je sva na mukama, jer su je čak po prvi put u životu stisnuli u steznik. Fine, bijele rukavice od kože raspukle su se dok su ih navukli na njezine kratke debele prste.

Soba u koju su ušli nalazila se u trećem katu jednog svratišta.

Već su prošle skoro tri godine što ga lažu da je ona umrla, ali je on dobro znao da ona živi, i da su je samo nekamo sakrili pred njim.

I tako je danas, ništa ne sluteći, ušao u gostionicu i sjeo za stol u kutu. U to se k njemu približio neki čovjek, koji je sigurno htio da mu on vjeruje da je konobar, ali on je tog gospodina odmah prepoznao po njegovim proračunanim kretnjama, lukavom govoru, lažnom smiješku, što mu je titrao oko usnica, i po onim crnim đavolskim svinutim obrvama.

Pričinjao se kao da ništa ne zna, naruči čašu pive i dva jaja, ali kad je gospodin otišao u kuhinju, on se tiho na prstima došuljao do onog malog okanca i stao viriti u kuhinju.

Nije se prevario! Ne - e! Sve se zaljuljalo oko njega! Tamo u kuhinji ugledao je svoju kraljicu, koju su bacili u taj prljavi kut, kao pepeljugu. Smjesta ju je prepoznao, po očima. Kako mu je kucalo srce!

- Tonka, Antonija, Antoinette, Toinette! - viknuo je poletjevši k njoj i zagrlivši je pred svima. U onom blaženstvu, koje ga je ispunjalo u tom času njemu je bilo posve svejedno što se svi oko njega grohotom smiju, jer ti jadni ljudi nisu to ni shvaćali. A on im je praštao lako, iskreno i od srca. Oni su je zvali Sofija Glog, i nitko od njih nije ni slutio da ona potječe od tako plemenita roda.

Ona se isprva malo nećkala, ali kad je klekao pred nju i rekao posve otvoreno što želi i po što je došao, saletjeli su je sa svih strana neka ga usliša, dok napokon nije i ona pristala.

Ostavio ju je onda u hotelu i dao im je puno novaca, neka ne štede i neka je obuku svu u bijelinu kao anđela, a on je otišao svom starom zancu kapetanu, rekao mu sve, molio ga i zaklinjao, dok mu onaj napokon nije obećao da će ih vjenčati u nekoj maloj kapelici.

Onda je stao trčati po dućanima, da nakupuje sve što treba, i od one buke na ulicama i mnogobrojnih kočija, automobila i tramvaja, koji su neprestano prolazili oko njega zavrtjelo mu se u glavi. On je naime još jutros oko tri sata bio u ludnici, a onda se našao neki

njegov dobar drug, s kojim je on bio u istoj sobi i, prepilivši rešetke na prozoru, spustili se na užetu, što su ga napravili od plahta i umakli, a da ih nitko nije ni opazio.

Svratio se, kad je došao u grad, nekom svom dobrom prijatelju, posudio od njega novaca i našao nju... Zar se i u snu mogao nadati tolikoj sreći?!

U sumrak su se već vjenčali i pošli pješice. Ona je nosila njegov mali kovčeg, a on kitu bijelih kamelija.

Tog dana su je drukčije počešljali, jer se ona uvijek dosad zalizala, ali kosa joj je još uvijek zaudarala po ulju. Stupala je kao muškarac.

U jednoj ulici sreo ih je njezin mali brat, koji inače raznaša novine po gradu i capkao kraj njih bos, noseći pod pazuhom čitav kup večernjih izdanja. Bio je prilično mršav i pode-
ran.

Putem počela su za njima letjeti djeca i kad su prošli kroz tri, četiri ulice, bio ih je već čitav čopor. Skakali su pred njima i oko njih, a on je svaki čas vadio novčiće i bacao ih među njih, gledajući ih kako se otimlju i miješaju u klupko. On se već dugo nije tako veselio!

Inače se ostalim ljudima, taj čudnovati par, što je stupao posred ceste, okružen hrpom dječurlije, činio gotovo kao sablazan i javni skandal.

Neki, inače posve mirni, stari gospodin okrenuo se za njima, mahnuo štapom, zaklimao glavom i rekao:

- Gle, vraga!

Žene su se upravo savijale od smijeha. Na jednom prozoru se začas pojavilo pet glava. Dvoje se čak i odalo, a dogodilo se ovako: neki sudbeni pristav, koji je također izletio na prozor i stanovao u trećem katu, vidio je na suprotnoj kući u prvom katu nekog kadeta koji je dotrčao bez kaputa; a za njim doletjela jedna gospođa u košulji. Svi su tog dana nešto doživjeli, ili ukratko: imao je što da pripovijeda svatko tko ih je vidio. U hotelu je zaključao, ključ spremio u džep, a njezinu malom bratu dao je jastuk i polegnuo ga u onom prostoru između dvostrukih vrata, gdje je mali zaspao za čas.

- Dakle, što ćemo sad? - zapitao je rastreseno.

Ona je stajala nasred sobe, smijala se sretno i da je potrajalo tako još dva časa, došle bi joj suze radosnice.

Vidjelo se da je malo uzbuđena, jer je neprestano žmirkala svojim malim, masnim očima.

U sobi je bio samo jedan krevet. To je Skoku, koji je bio vrlo rastresen, sad istom palo na pamet. Dakle, netko će morati da spava na podu. No, hvala bogu, ona se u posljednji čas sjetila da je krevet dosta širok za oboje.

On se od same sreće nije snalazio. No najednom sve se poremetilo.

Dosad se ona ponašala posve pametno, ali kad joj je rekao: »Zar bi ti bila tako lijepa da si već ležala u grobu?« - uzmaknula je u kut, a oči prestrašeno raskolačila. Kad ju je počeo tješiti, pobjegla je u drugi kut, a kad je i tamo pošao, stala je cviljeti. Da još nije zaključao vrata, ona bi utekla i iznevjerila mu se već u prvoj noći.

U sobi je bilo tiho, te je i njemu samom postalo neugodno.

Uostalom, najbolje će biti ako joj pročita svoje zapiske. On bi joj i pripovijedao što mu se sve dogodilo otkako su se rastali, ali zato je bio previše rastresen.

I zato izvadi iz onog kovčega kup papira, i, sjednuvši na stolicu, još joj se jednom nasmi-
ješi i počne naglas čitati:

II.

Svi ljudi što su dolazili k nama u kuću i živjeli u istom mjestu, gdje smo se nekoć nalazili, smatrali su mog oca najljubaznijim čovjekom. Imao je uvijek pomno zafrkane brkove, brijao se svaki dan, a odijelo bilo mu je uvijek besprijekorno. Nigdje ni mrljice. Na prstu imao je zlatan prsten, možda s malo prevelikim dijamantom, ali onda je takvo prstenje bilo u modi. Tu kritičnu opasku o dijamantu nisam kazao zbog toga što se razumijem u modu, nego zato jer ga je moj otac, uvijek prije nego što me je udario po obrazu, okrenuo na drugu stranu prema dlanu tako te se događalo da mi je dijamant oderao kožu i okrvavio lice.

Ja sam unatoč tomu ljubio svog oca i nastojao da mu ugodim kako sam znao. Pošto su svi oko mene tvrdili da dobar dječak mora biti miran, sjećam se da sam često satove i satove nepomično prosjedio u kakvom kutiću, ili ležao po čitav dan pod krevetom ne odavajući se ni najmanjim šumom. Čuo sam kako su me u podne zvali na objed, vrata otvarali i zatvarali, a ja sam susprežući dah nepomično stajao na svom mjestu. Konačno su me ipak našli i otac me je isprebijao.

Kasnije sam od njega samoga doznao da me je baš zato mrzio jer sam bio tako miran.

Osim toga kazali su mi da sam imao čudnovat običaj i često čitave satove zabrinuto klimao glavom i tužno uzdisao, kao kakav mali ćuk. To je bilo neobično, jer sam uzdisao baš onda kad nisam zato imao nikakva razloga. Inače, kad me je otac najjače udarao, onda sam čvrsto stisnutih usta šutio i iz mojih usta nije se čuo ni najslabiji jauk.

U to doba događale su se u našoj kući stvari koje onda nisam razumijevao.

Mi smo onda skoro svaki dan imali posjete. Ja i majka također smo bili među gostima. Kod takvih zgoda posjeo bi me otac na koljena, šalio se sa mnom, gladio po kosi pa čak i ljubio me. No unatoč tome ja sam u tim časovima drhtao u svojoj duši, blijed sjedio na njegovim koljenima, nepomično i tupo gledajući preda se. Otac mi je na to dao i jedan kolač sa stola, ali ja sam ga se jedva dotaknuo.

Tad je otac običavao reći:

»Gledaj mog filozofa!«

Svi su se smijali njegovoj primjedbi, osim majke, koja je šutjela isto kao i ja i gledala me sa svog mjesta za stolom gdje je sjedila.

Neka gospođica, što je k nama vrlo često dolazila, bila je odjevena u sjajnu svilenu haljinu. Lice bilo joj je neobično bijelo, a oči su joj sjale. Na prstima imala je mnogo prstenja.

Moja majka bila je uvijek obučena u crnu haljinu. Bila je blijeda u licu, i imala je velike crne oči. Na prstu imala je samo zlatni vjenčani prsten.

I ona gospođica ljubila me je i posjedala na koljena, ali poslije jednog događaja zadrhtao sam kad god sam je vidio.

Tog dana bilo je kod nas neobično mnogo gosti. Otac je bio dobre volje i mnogo je pio. On je uopće mnogo pio. Kasno u noć stali su se razilaziti gosti.

Konačno smo u sobi ostali troje: moj otac, gospođica i ja. Skoro čitavu večer stajao sam pred velikim zrcalom u pozlaćenom okviru, na kom su sa strane gorjele svijeće u srebrnim svijećnjacima. Bilo je to staro zrcalo, i ja sam u njega vrlo rado gledao na večer, kad

bi se zapalile sve svijeće. Moje lice, koje je preko dana bilo vrlo blijedo, činilo se kod sjaja svijeća crveno, i uvijek kad su u toj sobi bili gosti, stao sam pred zrcalo i ogledao se, unatoč tome što mi je majka jednom kazala da po noći nije dobro gledati u zrcalo jer mu se u njemu može pokazati đavao.

Kad sam te večeri gledao, opazim najednom kako se otac sagnuo prema gospođici. Mene, čini se, nisu ni primijetili. Pomislio sam da joj želi nešto prišapnuti. Tada najednom obuhvatio ju je oko pojasa, ona zbacila glavu natrag, i on ju je poljubio u usta. Taj isti čas čuo sam iza sebe nečiji krik i kako je nečije tijelo palo na zemlju.

Okrenuo sam se, i preko praga vrata što su vodila u drugu sobu vidio sam gdje na podu leži moja mati. Stao sam glasno vikati jer mi se onako nepomično ispružena učinila kao mrtva.

Gospođice je iznenada nestalo, a otac kad me je vidio, uhvatio me je za ruku, i udario snažno nekoliko puta, ali ja sam neprestano plakao.

»Pokazat ću ti ja, gade!« - rekao je najednom, i stao me nekamo voditi. Išli smo kroz sve sobe, i zaustavili smo se pred vratima velike dvorane, koja je stajala na posve drugom dijelu kuće. Ta je soba bila uvijek zaključana i u nju nije nitko ulazio. Samo pokojni djed kad je umro, ležao je tu na odru.

Prozori su onda bili pokriveni crnim zavjesama i samo šest svijeća obasjavalo je voštano lice mrtvog djeda. Onda sam bio prvi put u toj sobi, i poslije me je strah hvatao kad god sam se približio njezinim vratima.

Kad sam vidio oca da otključava vrata baš te sobe, u strašnom očaju kleknuo sam pred njega, obuhvatio mu rukama koljena, i stao vikati, sav daveći se u suzama.

- Tata, mili, tata! Nemoj me staviti u tu sobu!

No on me je gurnuo od sebe nasred sobe i izišao. Čuo sam kako se ključ u bravi okrenuo, njegove korake kako se udaljuju, dok napokon nije zavládala oko mene posvemašnja tišina.

Ja sam ležao nasred sobe i nisam se usudio ni dihati. Pokrio sam oči rukama, ali brzo sam ih maknuo jer mi se učinilo da se baš u tom času, kad sam ih sklopio, ispružile iz mraka prema meni stotine ruku.

Od užasa široko raskolačenim očima gledao sam prema prozoru, otkuda je kroz zavjese prodiralo slabo noćno svjetlo. Sa svih strana stali su do mene dopirati najčudnovatiji zvukovi. Čas se činilo kao da se netko smije, a onda opet kao da prigušeno jeca.

Tada najednom pomaknula se zavjesa. Srce mi je stalo užasno kucati. Časak nije se ništa maknulo, a tada sam vidio kako mi se iz sumraka netko približava.

Iz mog grla začuo se strašan krik, i tada je najednom oko mene svega nestalo u potpunom mraku.

Ja sam za mog oca bio samo sredstvo kojim je mučio majku. Mučio me je, vrijeđao, ponižavao na sve moguće načine, znajući da će zbog tih muka najviše patiti ona.

Ja nisam nikad smio da jedem s njim za istom stolom. Za svetkovine o Božiću i Uskrsu kupovao je igračke djeci naših sluga, a mene bi čak i izbatinao. Kad je bio njegov imendan ili rođendan, istukao me je ako mu nisam došao čestitati, a ako bih došao; istjerao me je iz sobe riječima da od ovakvih đavolskih izroda ne prima nikakvih čestitaka.

Bio je neumoran u izmišljanju novih muka, a nastojao je da to vidi moja majka. Kad se ona nije više mogla da svlada i poletjela da me zaštiti, onda se obarao na nju, udarao je, a kad bi ona pala na zemlju, izvlačio je mene iz kuta, tukao me pred njom tako dugo dok mu se nije učinilo da on već i sam grozno trpi.

Jednoć, sjećam se, strahovito me je izbatinao, i ja zaplakao, i tad najednom smeo se, glas mu zadrhta, zamolio me čak da mu oprostim, a na koncu izvadio dukat i dao mi ga.

To je bio jedan jedini put da sam ga takvog vidio, i već sjutradan držao se kao da se ničega ne sjeća.

Mati je ćutala i trpjela, nikad se nikomu nije potužila.

Jednom kasno u noć probudili su me i kazali mi da je umrla. Ja sam sav prestravljen došao u sobu gdje je ležala na odru, još bunovan od sna, i sve čega se od onda sjećam, bio je nekakav čudnovati posmijeh koji je lebdio na njezinu licu.

Eto, tako je bilo moje djetinjstvo.

III.

Kasnije, poslije smrti moje majke, nije me otac više toliko mučio, i poslao me je poslije četiri gimnazije u časničku školu.

Kad sam druge godine došao kući na praznike, upoznao sam tebe, Tonka, i onda je došlo prvi put nešto svijetlo u moju dušu.

Sve što je poslije došlo, bilo je mračno i tamno, prema onoj čistoj sreći što sam je onda osjećao. I danas još sjaje u ovaj moj sivi sadašnji život ona sjećanja kao daleka zlatna sunca.

Tri godine služio sam kao poručnik u malom dosadnom gradu, u kom su sve kuće bile jednake i bijele kao prazne kutije za šešire. Malen je grad, pa uopće na ulici nisam nikoga sretao osim vojnika. Kad sada mislim na njega, ne mogu se sjetiti da uopće ima u njemu drugih kuća osim kasarna, baraka, bolnica i javnih ureda. Činilo mi se da sve ove kuće imaju na vratima brojeve kao vrata hotelskih soba, pa i ona dva duga, ravna niza jablanova na promenadi, čine mi se kao dva ukočena reda vojnika.

Ne sjećam se da sam se ikad tako dosađivao kao onda. Činilo se kao da u tom gradu ništa nema fizionomije, ili je izgubi čim ovamo dođe. I ljudi i kuće, i konji: svi mi se u sjećanju čine jednaki, bez svoje osobitosti. Ukratko: garnizona upravo sablasna od dosade.

Prvi dan kad sam došao, spopade me tjeskoba, i već onda slutio sam da će mi se tu dogoditi nešto strašno.

Zabava nikakvih nisam posjećivao, niti sam mogao da ih posjećujem, jer od kuće za to cijelo vrijeme nisam primio ni novčića. Morao sam se upravo strahovito dosađivati i skoro godinu i po prolazio je moj život u obavljanju službe. Iz mojih usta nije se čulo ništa osim zapovijedi, i ja sam tupo gledao kako se hrpe mojih potčinjenih plavih mrlja na livadi najednom miču, skaču začas u drugu liniju, onda uz moj povik nastanu dvije ravne linije, još jedna, pa četiri...

Uvijek se sve ponavljalo, dapače i psovke su bile uvijek iste, novi potčasnici naučili bi ih od predašnjih i tako je to išlo kroz mjesece od usta do usta, i tek poslije dugog vremena našao bi se kakav daroviti novajlija i opsovao nešto novo. Takvog su proglasili najstrožim i bojali ga se.

Poslije vježbe bio je objed u skupnoj blagovaonici, gdje su padale uvijek iste primjedbe, ako je jelo bilo nestano, ili tko našao vlas u juhi, pripovijedale uvijek iste šale, i nalazilo se ljudi koji su im se uvijek jednako od srca smijali, te je dapače jedan od njih imao svoju šalu, kojoj se on najradije smijao i uvijek pitao:

- Daj pričaj onu o Bečanki u Bosancu...

Znao ju je tako dobro da je ispravljao onoga što ju je pripovijedao, ako se zabunio u pripovijedanju:

- Ma ne... onda je ona legnula na divan... Zar više ne znaš?

Jedan je bio kojemu su se svi uvijek rugali istim porugama i prizori su se uvijek jednako svršavali.

Ja se nisam nikad smijao, svima sam bio neugodan i upravo se vidjelo kako bi im odlanulo kad sam se dignuo da odem. No ja sam već onda naslućivao da je to samo zbog toga da se mogu rotiti protiv mene.

Onom lopovu ordonancu¹ davao sam uvijek duhana i novaca da saznam što spremaju, pa da se onda porazgovorimo licem u lice, ali njega su, tu hulju, podmitili, i on mi je podlo smiješeći se tvrdio da se o meni nikad ništa ne govori. Lukavac!

Čitavo poslije podne sjedim čitajući novine u jednom kutu kavane, u koju ulaze uvijek isti gosti, sjedaju uvijek za ista mjesta, uvijek se jednako započinju razgovori, stalno u to i to doba dolaze ista dvojica da igraju biljar, a od one stalne preferanc-partije čuju se uvijek isti šašavi poklici, kojima se više nitko ne smije. Mjesto karo govore: Karolina di Blondi, mjesto pik: piknulo ga, mjesto tref: trefilo se, mjesto herc: srce božije.

Onda bi se spustila noć, došla zajednička večera, kod koje se događalo isto što i o podne, samo još življe, jer su sve bili odmoreni. Kod kuće sam prije spavanja čitao neke užasno dosadne njemačke romane.

Tako su godinu i po prolazili moji dani, prazni, bezbojni, bez sadržaja, bez događaja, slični jedan drugome kao uniforma uniformi.

IV.

Podveče jednog vrućeg ljetnog dana uđem u jednu kavanicu na periferiji tog grada, punu dima, vojnika, čikova, mlačica pive, sa popljuvanim podom i sa zadimljenim stijenama, na kojima su visile neke stare reklame.

Ušao sam, premda sam znao da časnicima nije dopušteno ići u tu kavanu. Prije toga lutao sam jedno dva sata po najvećem sunčanom žaru prostranim ulicama, išao uz obalu skoro presušene rijeke što je tekla kraj grada, i znoj što mi je puzao po tijelu, zapah i smrad koji se dizao od hrpa smeća, što su ga onuda istovarivali i igličasti sjaj razbitog

¹ **ordonanc** (franc.) - vojnik dodijeljen zapovjedniku ili štabu za prenošenje službenih naredjenja, za obavljanje sitnijih pomoćnih kancelarijskih i drugih poslova

stakla, koje se odsvuda iz prašine blještalo, sve me to tako raspoložilo da mi se onaj čas činilo posve svejedno kuda ulazim.

Vojnici su, začuđeni, uz veliki štopot poskakali sa stolica i ukočili se, a ja sam ni ne gledajući ih i ne odzdravljajući im išao u kut i naručio čašu malina.

Neko vrijeme bilo mi je ipak neugodno i gledao pred sebe, na zemlju, a onda, kad mi se učinilo da me više nitko ne gleda, i opet se digao žamor, počeo sam se razgledavati po kavani i opazim za kasom djevojku u crvenoj bluzi što je, podbočivši se objema rukama, čitala knjigu. U onom času, kad sam pogledao prema njoj, podigla je glavu, pogledala ravno prema meni i, opazivši me nasmiješila mi se razbludnim posmijehom od kojega sam se sav opio, a neću ga nikad zaboraviti, kao ni njezinih velikih crnih očiju i onih usnica što sam ih još u istom času htio da pritisnem na svoje, ispijam ih, grizem i ljubim bez kraja.

Ti ne znaš, Toinette, što znači nakon godinu i po ovakva djevojka u ovako prokletom gradu.

Pogleda me još jedanput, i više se nisam mogao savladati i, proturavši se kroz stolove, došao sam do nje sav crven i zbunjen.

Pružila mi je odmah svoju malu bijelu ruku, i ja nijesam mogao da je ne poljubim, premda mi to kao časniku nije dolikovalo.

Kad sam je pitao za ime, nasmijala se porugljivo i rekla mi da je zovu Crvena.

Ja ne znam govoriti i slab sam govornik, ali onda sam našao takvih riječi koje su me samog iznenadile. Ona se podbočila jednom rukom i činilo se kao da je moje riječi veoma zanimaju, a kraj toga me je neprestano gledala svojim sjajnim očima, koje su u isti čas bile koketne i pronicave, privlačile i odbijale, obećavale sve i ništa.

Ne, Toinette, nikad nisam ljubio tu ženu, ali ona je mogla sa mnom raditi sve što je htjela. Drhtao sam udišući miris što je strujio od njezine crvene bluze i gledajući one linije, koje su mogle da zalude i najprebirljivijeg uživača. Htio sam tisuću ruku da ih sve za njom ispružim i dotičem svaki komadić njezina tijela.

Rekao sam joj da ću je ove noći, kad se zatvori kavana, čekati na promeni.

Obećala mi je da će doći.

Izašao sam kao preporođen, ali baš taj čas sreo sam našeg majora, kojega sam poznavao kao zlobnog starkerlu, koji je pomoću raznih crnih masti i pomada skrivao godine i još uvijek se vrzao oko žena. Onda još nisam znao da je podržavao ljubavni odnos s Crvenom.

Kad me je opazio, najprije kao da se začudio, onda namrštio i nekako oklijevajući digao je ruku da mi ozdravi.

Mene je to smelo, ali samo načas. Misao na Crvenu rastjerala je sve neugodne osjećaje. Činilo mi se kao da letim nekoliko stopa nad pločnikom. Nisam mogao a da ne mislim na nju. Ona mi se u ovom sivom gradu činila kao krvava crvena mrlja na sivom zidu, ili kao kakav bizarni tropski kukac u kakvoj običnoj škatulji.

Da! Da! Bio sam sretan. Sve bi prolaznike zagrlio i u našoj zajedničkoj blagovaonici, koja mi se te večeri činila svjetlija, nastojao sam da sa svima govorim, da se svima prijazno smiješim, zbog čega su se svi najprije začudili, a onda nepovjerljivo odgovarali na sva moja pitanja što su mi te večeri padala na pamet.

Poslije toga popio sam u kavani pola boce vina, zavrtjelo mi se u glavi, svašta sam pripovijedao, dapače i o mom susretu s majorom, ali njezino ime ipak nisam spomenuo.

Oko ponoći izišao sam na promenu, sjeo na klupu, ruke raširio po naslonu, glavu zabacio natrag i činilo mi se kao da svojim očima upravljanim prema nebu srčem zvijezde. Sav sam gorio: moje nozdrve širile su se i osjećale mirise kakve još nikad nisu osjetile, čuo sam šumore sve dublje i dublje, krv mi je strasno strujala po čitavom tijelu, a u mene ulazilo nešto silno, što potresa svim živcima, da sam htio kriknuti.

Lomio sam svojim usijanim pogledom ravne konture grada, vidio kroz njegove dosadne zidine, osjećao kako rastem sve više i više kao orijaš i dižem se nad krovove.

Satovi su prolazili, a ja sam neprestano mislio na nju, nosio je u duhu na postelju, lijegao je na jastuke i omatao svoju glavu njezinim crnim mirišljivim kosama.

Tako sam prosjedio ne znam kako dugo, kad najednom začujem korake i šum svilenih haljina.

- Ti! - kriknem prigušeno i pritisnem njezinu ruku u finim kožnatim rukavicama na svoje usnice.

Ona me uhvati ispod ruke i mi pođosmo priljubljeni jedno uz drugo kroz mračni drvo-red.

Te noći bio sam u njezinu stanu.

Ljubio sam tada prvi put i u opojnosti dao cijeloga sebe, svoje prve poljupce i zagrljaje običnoj bludnici.

V.

Kad sam se drugo jutro probudio kraj nje, zagledao se u nju, svu raskuštranu od mojih milovanja, stala se ona smijati i čupkajući me jednom rukom za kosu, rekla mi je:

- Ah, ovakvog glupana, kao što si ti, već sam odavna željela! - i stala se smijati na sav glas.

Ja nisam dospio da joj odvratim ni ovaj, ni drugi put, i baš zato jer je bila tako drska i porugljiva, jer se tako smijala, i jer je imala one sjajne oči što su me hvatale za srce i mogle da me odvuku na kraj svijeta, ostao sam kraj nje, iako je nisam ljubio, nego upravo mrzio.

Tog jutra zakasnio sam na vježbu i došao oko deset sati u kasarnu neispavan i slomljen. Usput sam se sjetio mog jučerašnjeg susreta s majorom, znajući već unaprijed da će me pozvati na odgovornost.

Na moj pozdrav odgovorio mi je kao jučer jedva zamjetljivo, namrgodio se, zaustavio i rekao mi da dođem u njegovu kancelariju.

Došao je za četvrt sata i nakon što je neko vrijeme svečano šutio, progovorio je, i to: prvo, mi zabranjuje pohađanje kojekakvih lokala, a drugo, isto tako mi zabranjuje hodati sa raznim ženama na zlu glasu, s kojima sam viđen.

Opetovao sam za njim gledajući mu porugljivo u oči:

- Sa ženama na zlu glasu! Na službu, gospodine majore!

Njegove obrve još jače su se skupile i već mi je htio nešto reći, a onda me je samo mrko pogledao i otpustio.

Ja sam korektno salutirao i izišao.

Već onda sam odlučio ne dopustiti majoru da me izigra. Ja ili on!

Prigovori na vježbama bivali su sve češći. Moji momci bili su najstrožije pregledavani. Moji i majorovi putovi su se sve češće ukrštavali. Ja sam odgovarao takvim korektnim drskostima da su se svi čudili.

Crvena trebala je novaca. Već prvi mjesec našeg poznanstva zapao sam u dugove. Sad moja plaća nije dotjecala, i prvi put poslije godinu i po pisao sam ocu po novac. Slutio sam da neću ništa dobiti. I zaista, dobio sam porugljivo pismo, pisano neobično ljubeznim tonom, i što se tiče moje molbe, to mora priznati svom dragom sinu - ako mu dopuštam da me tako nazove - da ga je veoma iznenadila, jer mi on može reći ono isto što mi je kazao prije nego smo se rastali, tj. da je svota, koja je bila određena za moje školovanje potrošena, a svoj dio mogu dignuti sav najednom.

Ja sam tako ludovao za Crvenom te sam drhtao od same pomisli da se sastane s majorom, pa da joj to posve onemogućim, nagovorio sam je da ostavi svoje dosadašnje mjesto u kavani i preseli se u moj stan. U to doba stao sam se opijati, a živci bivali su mi iz dana u dan sve rastrojeniji. Ono malo vremena, dok sam bez nje prolazio glavnom ulicom grada, moje muke su se podvostručile.

Dolazio sam kući, sav se pripijao uz nju i pio čašu za čašom. Onda sam je bez riječi grlio, stiskao je svojim prstima kao kliještima, a i ona sama nije ništa govorila nego me samo gledala pogledom od koga sam sav trnuo, opijao se, izgarao.

Cijelo to vrijeme nije s njezinih usnica silazio preziran, uvredljiv smiješak, kojim kao da me je odbijala. Ja sam čekao da joj se osvetim za taj smiješak s kojim me je držala za povrjeđenu taštinu, te u času kad se sva raznježena privije uz mene, gurnuti je od sebe i osvetiti se za sve. No činilo se kao da se što takva ne može dogoditi.

Skoro svaki dan poslije ljubavnog zagrljaja, kad bi se moja strast ohladila, i ja već mislio te je došao onaj čas u kom mogu da je odbacim od sebe, ona bi me opet perfidno pretekla i rekla:

- Dakle, sutra se rastajemo, ali zauvijek. Zar ne? Ja vidim da bi ti zbog mene mogao propasti, a zašto da imam na savjesti nekoga tko sam po sebi ništa ne vrijedi.

Ja sam perverzno uživao u njezinoj ironiji i dopuštao joj da me ubada, kao oni degenerirani ljudi koji uživaju da ih netko bičuje. To je dapače išlo tako daleko da sam je sam nagonio da mi se ruga, ako je ona zaboravila. Bez te ironije bila bi ona posve obična djevojčura, koju bih već drugi dan bacio na ulicu.

Jednoga dana rekla mi je:

- Hoću da idem na more. Ako me ne povedeš, otići ću sama.

Znao sam da bi me ona posve lako jednog dana ostavila, i zato zamolim dopust od mjesec dana zbog oporavka, kojega sam i dobio, jer sam u ono doba bio vrlo slab. Novaca nisam mogao dobiti niotkuda, i zato otputujem kući po svoj dio.

VI.

Onda je započela ona čudnovata lakrdija. Tvojima kod kuće kao da se prohtjelo da me povuku za nos. No zaboravili su da je u mene nos pun psihologije.

Prvo je, što su mi javili prije mog dolaska, da si bolesna. Pisali su mi da si se prehladila na jednom plesu i ležiš u vrućici. A ja luda, s kakvim sam samo strahom otvarao ona pisma!

Kad sam se ujutro budio u postelji kraj Crvene, mislio sam, što radi moja Tonka? Sigurno je ustala i šeće na suncu u svojoj bijeloj haljini preko mostića na jezeru pred našim dvorom.

Stigao sam kući baš pred Uskrs.

Kako ludo se sve desilo!

Otvorio sam ona stara željezna vrata na vrtu pred tvojom kućom, ali nitko mi nije dolazio u susret kao obično.

Ogledavao sam se hoće li bar iza grma dotrčati Karo. Ništa. Malom glinenom Amoru, koji je jedini bio u vrtu, prelomio je netko ruku skupa s lukom, i on je onako sakat ludo škiljio u me, s neshvatljivim veseljem na licu.

Bilo je sunčano proljetno jutro. Sve je blistalo od rose, a u mokroj travi bijeljele su se tratinčice.

Uspinjao sam se stazom i već se kroz krošnje bijelio dvor, ali prozori bili su zatvoreni, i zeleni kapci spušteni, kao da je sve u njemu izumrlo.

Stara Bara otvorila je kućna vrata. Kad me je opazila, zagrlila me i stala plakati.

- Ah, mladi gospodin! Mladi gospodin! Nema više naše gospodične, našeg anđelička.

Mene je spopala volja da joj isplazim jezik.

Tada smo pošli, i sobe kojima smo prolazili bile su mračne, kao da je doista netko u kući umro, i ovi koji su mi dolazili u susret mislili su zato što me vide da moraju plakati.

Meni je doista bilo tjeskobno kad su me doveli u tvoju sobu, u kojoj su gorjele svijeće, činilo se na prvi mah doista kao da ležiš na odru pod bijelom koprenom, i tek kasnije vidio sam da je sve to ludanje. Ta ja to uopće nisam ni vidio. To je tvrdila ona luda stara Bara. I meni je već dosta te komedije. S ovim perom što pišem svima ću im jednog dana oči iskopati. Neka ostlijepe gadovi!-----

Primivši svoj dio, razišao sam se s ocem zauvijek. Pratio me je do kolodvora, ali rastali smo se ravnodušno kao da ću se vratiti odmah sutradan.

Pripovijedao sam sve Crvenoj, i ona je zaključila:

- To je dobro... Sutra putujemo na more! Kako dugo već čeznem za njim!

Ležeći potrbuške na divanu, podbočivši lice objema rukama, činila mi se kao mačka prije nego što će da skoči.

Ja sam išao, ona me je vodila. Išao sam za njom bez svoje volje, kao u snu ili hipnotiziran. Kroz tu ženu sve sam gledao. Oko nje mi se okretao sav svijet. Sva lica što sam ih susretao obraćala su na se moju pažnju tek ukoliko su njoj sličila.

Jedne noći, nakon dugo vremena što smo se razišli, sreo sam na ulici ženu s gustom koprenom na licu, koja je po hodu, stasu i svemu sličila Crvenoj. Išao sam za njom dugo, kroz sve ulice kojima je prolazila, dolazio pred nju, zagledavao joj se u lice, jednoć sam se dapače odvažio i kimnuo joj glavom, ali ona je išla ne obazirući se i gledajući neprestano pred sebe, dok napokon nije ušla u jednu kuću.

Zapamtio sam ulicu, broj kuće i već slijedeći dan došao sam rano izjutra i čekao je do kasno u noć, ali je više nisam opazio.

Nekoliko dana, nakon što sam se vratio od kuće, otputovali smo na more.

Sjedeći jednog dana na palubi, protegnuvši se u naslonjaču i pušeći cigaretu gledao sam je kako se uspravila na kljunu broda. Vjetar joj je skinuo tanku koprenu na pleća i kovitalao pramovima njene crne kose. Cijelo to vrijeme sijala je iz njezinih očiju neka divlja radost, a cjelovi su joj bili vrući i zagrljaji strastveni.

Dok sam je promatrao, smijala mi se svojim porugljivim očima.

Najednom skoči na kup konopaca što su stajali preda mnom, a odavle k meni, sjedne mi na koljena, stane se umiljavati, privijati uza me s takvom nježnošću te sam već mislio da je došao onaj čas kad započinje njezina ljubav i svršava moja. Dok sam je začuđeno promatrao, raskopča ona najednom puce na svojoj bluzi, izvadi odanle pismo i daje mi ga.

Dok sam ga čitao, ona je opet skočila na onaj kup konopaca i počela se glasno smijati.

Pismo je bilo majorovo.

»Draga koko! Što radiš? Kako ti je u društvu tvog novog dragana? Popitao sam se i saznao da je mladić tačno isplatio svoje dugove, a bilo ih je prilično, te jedva ako mu je ostalo za to putovanje. Ako se dakle ne varam, čini se da će brzo biti kraj tvojim simpatijama. Mene se taj mršavi šljivar doimlje kao da mu u glavi nije sve u redu.

Inače, draga koko, živim prilično dobro. Malo kašljem, ali to je moj stari katar što se vraća svako proljeće.

Tvoj Puba«.

U prvi čas htio sam navaliti, gristi je, baciti preko ograde u more. No ona je znala da sam kukavica i zato se usudila da se sa mnom tako drsko poigra. Skočio sam, uhvatio sam je objema rukama za ramena i počeo je tresti, ali ona me gledala i smijala se tim jače što je više rastao moj gnjev.

Njezina drskost prekoračila je ovaj put sve granice. Mene je taj smijeh, poslije svega što se dogodilo, tako porazio da su me ostavile sve sile, ruke mi nemoćno klonule, i kad me je vidjela pred sobom onako nemoćna od bijesa, s raskolačenim očima i s usnicama koje su se grčevito trzale, prestala se smijati, i nekako, kao da je uvrijeđena mojim ponašanjem, omjerila me je prezirno od pete do glave i nasimjavši se porugljivo otišla u kabinu. Još iste noći nestalo me je u njezinu strastvenom zagrljaju, a kad sam je ljubio, osjećao sam kao da mi gore usnice.

VII.

Natrag sam se vratio s nekoliko kruna u džepu. Otkad sam pročitao ono majorovo pismo, još jače me je privezala uza se. Novac, što sam ga na nju trošio, posuđivao sam isprva od prijatelja, a kasnije dizao na mjenice.

Skoro svaku večer bila je u mom stanu mala bakanalija.

Jedne večeri istekao mi je sav novac i sjedili smo, a u sobi bilo je slabo naloženo. Postiže mršave večere popili smo čaj.

- Što već moramo štedjeti? - reče najednom Crvena. - Ja nemam puno smisla za ovakav život, dragi moj!

Zatim je otpila nekoliko gutljaja čaja i skupivši usnice, rekla:

- Fuj! Ja bih pila nešto bolje.

A onda poslije male stanke opet:

- Ja živim ondje gdje mi je bolje.

Te noći nijesam spavao misleći tko bi mi mogao potpisati mjenicu. Nisam mogao da se ni na koga sjetim. Na oca uopće nisam ni pomislio. Satovi su prolazili i dok sam se ja prevrtao, mučeći se tim mislima, ona je spokojno spavala kraj mene.

Ujutro je bila još hladnija. Kad sam je zagrlio da je poljubim, gurnula me je od sebe i mahnula rukom:

- Ah, glupost!

Sad sam se odlučio na najgore. Otišao sam u kavanu i potpisao sam na mjenicu jednog mog prijatelja. Dok sam išao putem, činilo mi se kao da se sve okreće oko mene, ali kad sam sjeo i uzeo pero da krivotvorim ime jednog natporučnika, spopalo me isto onakvo čuvstvo ravnodušnosti kao onog sparnog ljetnog dana kad sam ušao u onu prljavu kavanu, u kojoj sam se namjerio na Crvenu.

»Dobro je« mislio sam, bar se približava konac -----

Mjesec dana kasnije imali smo veliku vježbu, i ja sam morao otići na nekoliko tjedana iz grada. To je bilo prvi put da sam se rastajao s Crvenom i otišao sam s velikom zebnjom u duši.

Sve te dane verali smo se po bregovima, hodali nekim pustim, krševitim krajem, noćili u blatnim selima, gdje se do kuće moralo gaziti preko gnojnice.

Cijelo to vrijeme mislio sam samo na nju. Zažmirivši i ugledavši njezino crno oko, razlijevala mi se po tijelu neka vrućica, kao poslije čašice konjaka.

Vježbe su mi se otegnule u beskonačnost.

Šutio sam cijelo vrijeme i istom na povratku kući postao sam razgovorljiv, ali ako je trebalo da govorim dulje vremena, najednom sam rastreseno zašutio usred razgovora.

Kad smo došli u grad, smjesta sam odletio kući. Soba bila je prazna, a na stolu ležalo je pisamce. Osjetio sam kako mi noge klecaju. Drhtavim prstima rastrgao sam omot i izvađio pismo na kom je bilo samo nekoliko redaka.

»Dragi Serafine!

Naš mi je odnošaj već dugo vremena dosadio. Ja nemam smisla za dugu ljubav. Ako me vidiš s drugim, onda znaj da i njega čeka ista sudbina kao i tebe. To neka ti bude za utjehu!

Pozdravlja te nekoć Tvoja

Crvena«.

Prve dane činilo mi se kao da mi fali polovica duše i tijela. Kasnije osjećao sam njen gubitak u užasnoj dosadi, koja me je mučila.

Istom sada, kad nje više nije bilo, osjetio sam što sam učinio krivotvorivši onu mjenicu. Znao sam da novaca više niotkuda nisam mogao dobiti, a rok kad sam morao platiti onu mjenicu izlazio je za tri tjedna. I tada neprestano razmišljajući kako da se spasim, sjetim

se onog majorova pisma Crvenoj, u kojem joj je pisao da ga se doimljem kao da mi u glavi nije sve u redu. To bi bio moj spas da me proglase ludim.

Liječnik u odjelu za živčane bolesti bio je vrlo spreman čovjek i prevariti ga bilo je vrlo teško. No to mi je još jedino preostajalo!

U mladosti me je zanimala psihopatologija, pročitao sam o tom nekoliko knjiga i znao skoro sve potankosti i pojave kod duševnih bolesti.

Najviše sam se bojao majora, jer ono u pismu mogla je biti obična, podla poruga da me izigra pred Crvenom, a u takovu slučaju bi sigurno svim silama nastojao da me upropasti.

Odlučio sam pokušati!

Bilo je baš u jesen. Dani su bili svijetli i sunčani. Prošlo je već skoro mjesec dana što je otišla Crvena, i nikad se kao te dane nijesam osjećao tako svjež i zdrav. I u mojoj duši bilo je nešto svjetlosti, radosti i sunca onih dana, i to baš tada kad sam morao početi da se trujem i uništavam.

Bilo mi je kao da sam se nagnuo nad ponor, u kojega sam mogao svaki čas da se strmoglavim. Hvatala me vrtoglavica.

VIII.

Odlučivši se na taj korak, pošao sam u onu istu kavanu gdje sam prvi put susreo Crvenu. Poslije podne tog dana naoblačilo se, a kad sam ušao u kavanu, stala je škrapati kiša.

Mjesto Crvene sjedila je za kasom neka blijeda, mršava djevojka, škiljava na jedno oko.

Kavana je bila prazna.

Popio sam najprije nekoliko crnih kava, a onda stao sam piti apsinte², i kad sam prvi put uhvatio čašicu, zadrhtala mi je u prstima, kao revolver u ruci samoubojice.

Mislio sam da ću se napiti i zaboraviti na sve, ali ona prazna kavana, ona škiljava djevojka, što je ukočeno gledala pred sebe, neki zadah kao još od prošle noći, kiša i apsinte djelovalo je da je ona misao postajala sve konkretnija, strašnija i činilo mi se kao da dvije igle u mojoj lubanji pletu i razvlače kao neku beskonačnu nit. Zaplela mi se u mozgu i mučila me kao monotono tuckanje ure ili kakva najbanalnija melodija, što se neprestano opetuje.

Već se smračilo i zapalili su električno svjetlo. Ušla su dva mladića što su, po svemu sudeći, bili trgovački pomoćnici. Popili su svaki po jednu kavu i stali biljariti. Od njihovih glasova, koraka, udaraca keom³ i tuckanja kugala, što se čulo u onoj tišini, činila se kavana još praznija i pustija. No što se više mračilo, bivalo je sve više posjetnika. Svi su bili pokisli i, naišavši, stresali su sa sebe kišu i mahali šeširima. U kavani postojalo je sve sparnije i zadimljenije, napokon se čuo glasan žamor i svi su stolovi bili zaposjednuti.

Sretna lica tih ljudi, na kojima se vidjelo da su ovamo došli samo zato da se nekoliko sati pozabave, još više su probudila moju tugu.

² **apsint** (grč.) - alkoholno piće od pelina i anisa; alkohol uopće

³ **ke** (franc. queue) - biljarski štap

Ostao sam u kavani do tri sata, popivši mnoštvo čašica rakije, i pred jutro izišao posljednji. Razvedrilo se. Na nebu su sjajile zvijezde, a od vjetra što mi je pirkao u lice činilo mi se kao da me dvije bijele ruke glade po čelu i sklapaju mi oči.

Bio sam pospan.

Odlučio sam probdjeti dvije noći za redom, i nisam otišao kući znajući da bi me svladao san.

Nisam više ništa mislio, i samo sam neprestano zijeovao.

Prema jutru postajao sam sve svježiji i otišao na most rijeke, što je tekla kroz grad. Tu sam stajao do izlaza sunca.

Čim sam došao kući, pogledao sam se u zrcalo, ali mi se učinilo kao da izgledam posve dobro.

Tog dana na vježbi osjećao sam samo veliku umornost u nogama. Istom poslije objeda ćutio sam kao da mi je netko preko mozga bacio mrežicu, kroz koju prolazi slaba električna struja i nekako me neugodno škaklja. Nijednu misao nisam smislio do kraja. Pred očima su mi plesale neke jarke boje, a čitavo tijelo, osim u koljenima, činilo mi se lako, kao od papira. Bio sam strašno rasijan. One žalosti od jučer posve je nestalo.

Nisam ni načas mogao da mirujem na jednom mjestu. Čas sam sjedio na divanu, a začas kao uboden skočio i stao u krugu juriti po sobi. Odlučio sam prošetati se dvije stotine puta iz jednog kuta u drugi, i naglas brojiti. Tako, mislio sam, moram poluditi. Nakon što sam deset puta prošao gore-dolje, postalo mi je to hodanje nepodnošljivo i stao sam sve većim i bržim koracima letjeti iz jednoga kuta u drugi samo da što brže svršim, ali mi se nakon dvadesetog puta zamaglilo i morao sam sjesti na divan. Jedva sam se malo odmorio, nastavljao sam svoj strašni put iz jednoga kuta u drugi. Uvijek sam nakon dvadesetog, tridesetog puta morao sjesti i kad sam zaista dvije stotine puta prošao gore-dolje, sve se oko mene vrtjelo, propadalo, plesalo, i ja sam nemoćno klonuo na divan.

Najjednom se trgnem i osjetim na svoj užas da sam spavao. Pogledam na sat: prošlo je tek deset minuta, ali sam se osjećao tako osvježen kao da sam spavao nekoliko sati.

Obučem se i odem opet u onu kavanu.

Putem su mi klecala koljena. Kišica je već počela padati. Prelazeći preko mosta, pogledam u rijeku, čija je glatka površina bila puna malih kružnica od kapi kiše.

»He! He!« - nasmijem se glumeći sam pred sobom idiota.

Išao sam u kavanu.

Osjetio sam glad, jer sam o podne pojeo samo komad kruha. Gladu, nesanici i alkoholu, tim trima furijama pustio sam da mi isisaju mozak.

Ušavši u kavanu, iskapio sam tri čašice za redom.

U glavi mi se sad činilo kao da mi je mozak sastavljen od klupka sluzavih niti, što su se neprestano micale kao crvi.

Uzmem jedne novine.

Pročitao sam jednu rečenicu i doista je nisam shvatio, pročitao sam još jednom i opet je nisam razumio, i ovaj put sam je nehotice stao besmisleno opetovati nekoliko puta.

Upalili su svjetlo i kavana se kao i jučer stala puniti onim istim ljudima, koji su ulazili s istim kretnjama, s istim posmijehom i skoro posve istim redom kao jučer.

I kao jučer stala su se dizati isparivanja, smrad, dim...

Te je noći kiša tako lijevala da nisam mogao ostati na ulici.

Otišao sam kući. Zapalio svjetiljku i pristavio mali samovar.

Onaj neugodni osjećaj u mozgu povećao se.

Sjeo sam na divan, ali najednom skočim i počnem juriti oko stola spotičući se o sag. Prema jutru zapao sam u nekakvu ukočenost, samo su mi se oči vrtjele u očnim šupljinama. Činilo mi se da se još uvijek premalo uništavam i nije mi padalo na pamet što će biti ako bude previše, i ako doista poludim...

Kad se razdanilo, pogledao sam se u zrcalo. Bio sam žut i zelenkast u licu, a pogled mi je stršao.

Naherim kapu posve protupropisno i iziđem.

Putem sam glasno fićukao, no sad nisam trebao da glumim, nego sam zbilja osjetio potrebu da fićukam.

I sve se tog dana od mog dolaska u kancelariju, izlaska na dvorište i onog časa kad sam uzjahao na konja i stao pred moje vojnike, počelo javljati ono napola glumljeno, a napola zapravo.

Bilo je ovako: u mojoj glavi bio je potpuni metež, misli su raskidane letjele, pred očima plesala su mi svjetla, oni crvići u mozgu sve jače i bjesnije svijali, ostala je samo još jedna jedina svijetla tačka, i ako se i ona zamrača, onda ću morati da dignem ruke, bacim kapu uvis, stanem plesati, i govoriti najednom svih onih stotinu misli koje su mi onda bile u glavi.

I to je baš bilo dobro, što nisam znao kad ću se i u kojem času odlučiti da učinim skandal. Tek onda kad se vježba svršila, i sabrane kumpanije odavale počast majoru, koji je jašeći na svojoj bijeloj bedeviji stajao na malom humku... onda, kad je moj odjel imao da prođe, u tom času izvadio sam sablju, okrenuo se bijesno gledajući momcima u oči, kriknuo sam, zapovijedivši okret glave na protivnu stranu nego što je stajao major, tako da su moji momci prošli mimo, okrenuvši mu leđa.

»Svršeno je!« - bljesnulo mi je u glavi, začuvši za sobom topot kopita majorove bedevije i njegov bijesni glas.

Okrenuo sam se: stajali smo gledajući jedan drugom licem u lice.

Major bio je crven od srdžbe, a oči su mu iskočile.

- Što to znači? - krikne na mene.

I sad su djelovale one dvije neprospavane noći, gladovanje, bezbroj crnih kava i apsinta što sam ih popio, moja mržnja na majora još zbog Crvene, svijest da će se u ovom času sve odlučiti, i moje se lice posve iscerilo, a ja sam sav drščući počeo gubiti svijest, vikati riječi bez ikakva saveza i sjećam se samo da sam na koncu počeo u krugu jahati oko majora dok nisam pao s konja i izgubio svijest.

Osvijestio sam se istom u kočiji kojom sam se već vozio u ovu sivu zgradu, gdje se sad nalazim.

IX.

Stijene sobe, u koju su me doveli, bile su sivkastobijele i potpuno gole. Samo na stropu opazio sam električnu svjetiljku. Na prozorima rešetke, a kroz njih vidio se nekakav pusti perivoj s jelama, borovima, nekoliko ružinih grmova i mnogo staza. Nad njim, posve gore na brijegu, nalazio se vinograd. Ništa nije bilo u toj sobi, samo šest željeznih

kreveta sa svake strane, a među njima noćni ormarić, koji zapravo nije bio ništa drugo nego nekakva sivkasta, oličena, četverouglasta škrinja. U kutu željezna peć. Parketi olašteni. Svaki dan se sve iznova premeće, mete, miče se svaki predmet sa svog mjesta. U toj sobi ne može se stisnuti i zgrijati u jednom kutu.

Ne smijem ni načas iz svoje uloge i čim sam ušao, stao sam se klanjati na sve strane:

»Dobar dan gospodo... dobar dan... klanjam se... do zemlje...!«

U sobi bila su samo dvojica. Jedan, Anton Petrović, stoji na rubu svog kreveta, skrštenih ruku, žut u licu, i nepomično pilji preda se po čitav dan.

Kad sam mu se približio, polako je dignuo glavu, i pogledao me, nekim očima mrtvim, tupim, bez misli i duše.

Nekoliko časaka me je gledao, pri čem mu se nije promijenila ni jedna crta na licu, a onda je opet polagano spustio glavu, oči su mu se stale nervozno micati, kao da traže jednu tačku za uporište, i kad su je napipale, umirile su se i on se opet sav ukočio.

Sjeo sam na krevet kraj onog drugoga. Zvao se Jakov Kuzmić. Bio je debeo i jedva mi je sezao do ramena.

Iz njegovih oblih obraza sijalo je neko prividno zadovoljstvo i protuslovio s tankim perverznom usnicama, upalim očima i nekoj nemirnoj sjenki, što je plesala po njegovu licu.

On me je prvi nagovorio, mičući obrvama i s nekim čudnovatim posmijehom oko usnica.

- Odatle, što ja sve znam.
- Što! Vi me poznate?
- Poznam!
- A odakle, molim, znate za me?
- Odatle, što ja sve znam.

Ja sam ga pažljivo slušao i zavlacio mu se u dušu. Na njegove ludosti, mislio sam, odgovoriti ću mu ludo, a bit će ludo onda ako mu budem posve iskreno govorio, sve što mi padne na pamet, takav kaos bio je u mom mozgu.

- Ej, dragi gospodine - kažem mu - vi mislite da znate sve, a ja opet držim da ne znam ništa, i to baš posve ništa. No ja ni vama ne vjerujem da što znate. Evo, molim vas, pogledajte samo ovo! Vi kažete da je to prst... No, pa dobro! Recite mi onda što je to prst?
- Prst je to... eto... to! - govorio je gledajući me zabrinuto i pokazujući na moj prst.
- Dobro! - i nato turivši prst u džep, upitam ga:
- A sad, molim vas, kažite mi još jednom što je prst?
- Ono u džepu! - promućao je Kuzmić.
- Hm! U džepu! A što je ono u džepu? Ono u džepu je prst: A prst je?... i tako dalje i tako dalje, i to je baš tako kao da nešto prelijevate iz šalice na kojoj je naslikan turski sultan u šalice na kojoj je naslikan ruski car. Znači u koju ste šalicu ulili, ali ne znate što. Ja držim da je najsavršenija definicija circulus vitiosus, i da je spoznati ovo što vi nazivate prst isto tako nemoguće kao i sav život.

Dok sam govorio, Kuzmić je postao nestrpljiv, htio je nekoliko puta da me prekine i kad sam svršio, započeo je on uzrujano:

- A, molim vas, pa zar ne vidite gdje leži pogreška u vašem mišljenju. O, izvolite se samo malo strpiti, dragi moj gospodine, pa ću vam ja sve razjasniti. Samo, dopustite mi da

započnem malo iz daljega. Dakle, molim!... Ja udarim šakom po stolu, evo molim ovako, i nastane zvuk... razumijete li... valovi... a vi, molim, vi opet imate u uhu bubnjić...

Tu se Kuzmić najednom smete i pocrveni.

- No, eto vidite, gospodine Kuzmiću, da mi vi ništa ne možete dokazati... - i već se dignem da otiđem.

Kuzmić me čvrsto uhvati za ruku ne dajući mi da ustanem, i pogleda me snuždeno, očima punima molbe.

- Ah, molim vas, kad biste me vi samo malo pričekali - govorio je, ja sam osjećao kako mu od uzrujanosti dršće ruka kojom me je uhvatio.

- No... još jednu minutu mogu čekati, ali samo jednu, gospodine Kuzmiću!

On se sav smeo, čelo mu se orosilo kapljicama znoja, gledao je pred sebe, mahao rukama i micao usnicama, kao da razgovara sam sa sobom, a njegova je uzrujanost dosegla vrhunac kad je opazio da sam izvadio uru i gledam na kazala.

- No vidite... već je prošla jedna minuta!... - i ja se energično dignem i stanem šetati po sobi, a Kuzmić je neprestano trčkarao za mnom malim koračićima, i sklopljenih ruku molio me, pri čem se i rasplakao:

- Još jednu minutu... gospodin Skok... još jednu.

Ja sam šutio i nisam se osvrtao na njega. Onda otvorim vrata, iziđem na hodnik, i počnem se šetati gore-dolje.

X.

Svi ovi ljudi postali su mi nesnosni. Da se rastresem, počnem čitati kućni red obješen na stijeni. Tu sam saznao da je svakom bolesniku najstrože zabranjeno udaljiti se iz zgrade, nad čim imadu budno paziti vratari, koji će biti kažnjeni u slučaju da umakne bolesnik. Alkoholna pića su najstrože zabranjena.

Saznao sam da će liječnička vizita biti sutra oko devet sati.

Liječnik!

Oko njega koncentrirale su se sve moje misli.

I još sada, poslije dvije onako provedene noći, činilo mi se kao da sam još uvijek previše zdrav. Morati ću još da probdijem i ovu noć, jer kad bi me raskrinkali, čekala me je sramota koje sam se bojao više i od kazne. Propadalo mi je tlo pod nogama, kad bih tako osramoćen morao proći kroz grad. Ne bih smio više nikomu pogledati u oči.

Stao sam misliti na sutrašnji dan kad će se odlučiti ono najglavnije i najodsudnije. Prvi put kroz ova dva dana, u kojima sam posve ostavio zemlju, i prešao u neke sablasne svjetove, prenašajući se posmijehom iz ljudske logike u tamu ludila -----

Morao sam biti lud ne samo za sve druge nego i za sebe sama: prvo, zbog toga da ne ispadnem iz uloge, a drugo, da ne mislim ni na šta.

Katkada se osjećam tako voljko te moram da se upravo grohotom nasmijem. Biva, Tonka, kao da vidim tvoju sličicu u malom zlatnom medaljonu i ti mi se najednom smiješ i namiguješ, gade.

Smio sam se šetati samo po ovom hodniku. S jedne strane niz vrata, s druge strane niz prozora, olašteni pod... i ništa više. Sve пусто i golo.

Nekoliko bolesnika šeće se gore-dolje. Svaki sam za sebe ovako kao ja.

Pogledam kroz prozore. Vani aleja ogoljelih, divljih kestjenja, a kroz krošnje viri sivo beznadno nebo.

Vidim jednoga stoji kraj prozora, nekamo se zagledao, tucka jednom nogom i neprestano ponavlja:

- A jest, a nije... a nije... a jest...

No jedva se nekoliko puta prošetao gore-dolje, ostavila me strpljivost i vratio sam se u sobu.

Kuzmić se povalio na krevet i plače.

Pristupim k njemu i potapšam ga po ramenu. Bilo mi ga je vrlo žao.

- No, Kuzmiću, što ste se rasplakali?... Vi imate pravo... potpunoma... Sve je jasno. Katkada gledaš kroz sve stvari kao kroz staklo. Čovjek dobije takve đavolske oči!

Kuzmića se to tako dojmilo da se još jače rasplakao, i od silnog ganuća jedva je smagao riječi.

Osjećam kako me ostavlja svijest. Trčim gore-dolje po sobi, hvatam rukama grčevito za rešetke i piljim u jednu tačku.

Sunce već zapada.

Ni ovu nov ne smijem zaspati.

Kad se stalo mračiti, čujem negdje odozdola neke užasne krikove, smijeh, buku, pjevanje i lupanje.

- Što je to? - upitam Kuzmića.

- A, to su oni sa broja sedam.

Hoće da mi još dalje pripovijeda, ali ja više ne mogu da ga slušam, moram da trčim.

Po noći sjedi čuvar za stolom, na kom gori mala uljena svjetiljčica s okruglim zaslonom.

Čitav strop je u tami, samo se vidi veliki svijetli krug od svjetiljke.

Ova noć je bez kraja. Čujem odozdola buku onih sa broja sedam, a netko vrišti, kao da pomalo zabadaju u njega nož.

Legnem na krevet. Grčevito stišćem čelo među dlanove ili pišem prstom po zraku pismo od nevidljivih slova tebi, Tonka, moj anđele.

Kroz rešetke doplazilo je sivo jutro u sobu, a onda je nebo bivalo sve modrije i svjetlije, dok prvi zlatni trak sunca nije probio moju zjenicu.

Činilo mi se kao da je od sinoć prošla već godina.

U devet sati sve će se odlučiti. Meni je svejedno, jer ovo više ne mogu da podnosim.

Kad je u devet sati došao u sobu naš vratar i rekao nam da dolazi liječnik, stalo mi je srce udarati, krv navalila mi je u glavu, nestalo je najednom svih onih sablasnih misli koje sam već nekoliko dana njegovao u svom mozgu, i to od samog straha ako mi ne uspije da ga prevarim. U tom času osjećao sam se tako svjež, kao da sam svu noć prospavao u najljepšem snu.

Napokon su se otvorila vrata.

Kad me je opazio, pošao je prema meni raširenih ruku. Uhvativši me za ramena i začuđeno smijući se kroz svoje naočale, upitao me je, držeći se kod toga tako kao da očekuje od mene najpametniji odgovor:

- A što radite ovdje? Kako ste to ovamo dospjeli?

No ja se nisam dao prevariti i stanem govoriti sa zanosom, pri čem mi je zaista glas drhtao od ganuća, i suze navalile na oči:

- Oprostite mi, dragi doktore... ja dolazim ovamo u važnoj misiji, da vidim u koliko su se ljudi popravili. Bog me je na to ovlastio... on sam udario me je po ramenu i upravo zemaljskim puteljkom. Dok sam se ja kao crv svijao u prahu, grmio je on nada mnom. Katkada se đavolski smijuckao i rekao mi da, ako još uvijek na ovoj zemlji prevladuje grijeh, neće poslati na nju ni sudnji dan, ni potop, ni kugu, ni vatru... ne!... Nebo će se zatvoriti, a na zemlji će ostati ovako kako je sad u sve vijekove. Proračunali smo da će to biti najveća kazna. Na daleko se čuje o vašem umu i pronicavosti i ja se obraćam na vas da mi pomognete, jer je to previše za mene samoga. Tko će u sve duše da se zagleda! Tko će da istraži sve te kloake?!

Dok sam tako govorio s doktorova lica je posve nestalo smiješka i ono je poprimilo neki službeni, skoro ljutiti izraz. Namrgođen okrenu se od mene i otišao ne rekavši ni riječi.

Od straha sve je propadalo oko mene. Čitav dan pratilo me je njegovo namrgođeno lice.

Ne znam što bih, i da se bar donekle smirim, počeo sam pisati ove uspomene.

Izišao sam i kad sam prolazio kraj kancelarije, činilo mi se kao da unutra neprestano govore o mom neuspjelom pokušaju. Cijelo jutro do podne šetao sam hodnikom čekajući doktora da mu još jednom s lica sve pročitam. Napokon je izišao. Razgovarao je s nekim mladim đakom i prošao mimo mene ni ne pogledavši me.

Opet se spušta noć i sve je isto: čuvar, buka sa broja sedam i svjetlokrug na stropu.

Što? Da i ovu noć ne spavam?!

Ležim, a pred očima mi plešu varnice, slažu se sad u krst, sad u krug, sad opet u debelu zmijurinu.

Najednom se otvore vrata i ude doktor. Ah! Kako je ljubezan!

Kimnuo mi je prijazno glavom, i ja osjećam kako mi srce lupa od veselja. Zagušit ću se. Pođem s njim na hodnik niz stepenice.

Vani je velika sparina, sunce sjaji kroz neke sive oblake, ali ja sam tako lagan da bih mogao poletjeti. Zbilja sam lud! Kako sam se mogao prevariti u tako krasnom čovjeku?!

Kad smo izašli na ulicu, uhvatio me je dapače ispod ruke, sagnuo se i nasmijao mi se u lice:

- Ah, molim vas, pa ja znam da vi niste ljudi.

- Dakako! - potvrdim ja veselo, ali jedva što sam ih izrekao, osjetio sam kako su me njegove ruke obuhvatile poput kliješta, a smiješka s njegova lica posve je nestalo. Vidim da me vodi na redarstvo.

Penjemo se preko nekakvih kamenih prljavih stepenica i idemo dugim polumračnim hodnikom.

Zaustavimo se pred jednim vratima i uniđemo. Kakvo iznenađenje!

Tamo za stolom iza kupa sjedi redarstveni činovnik, s kojim sam se nekad obično igrao preferans. Do njega je onaj natporučnik, čiji sam potpis krivotvorio, a njemu nasuprot na kožnatom divanu major, i na koljenima mu sjedi Crvena. Pred njima na stolu je šampanjska boca i vidim na podu još nekoliko razbitih boca, čepova i čikova.

Kad su me ugledali, počeli su se svi smijati.

- Molim mir, gospodo! - opominje redarstveni činovnik, a i sam se jedva suzdržavao od smijeha.

Napokon je počeo da me ispituje neke sitnice, a meni se činilo kao da mi stavlja uvijek ista pitanja, na koja mu ja uvijek isto odgovaram.

Najednom kao da mu je sve dosadilo, hvata čitav kup spisa i hoće da ih baci kroz prozor, ali sad su skočili svi: doktor, major, natporučnik, a Crvena poletjela, sjela na prozor, raširila ruke i ne pušta mu da baci optužnicu.

- Što je to tri tisuće, gospodo? - viče redarstveni činovnik.

- Ne radi se o tri tisuće, dragi moj - odgovara mu natporučnik - odmah ćeš vidjeti.

Na to svi osim njega sjednu, a on izvadi debeo svežanj banknota sve po tisuću kruna, daje svakome po tri tisuće kruna. Kad je stao pred mene, ja kleknem pred njega, a on se okrene prema njima i pita ih namigujući im:

- Što? Kako bi bilo da i njemu dadem?

No jedva je to izgovorio, prasnu svi u smijeh.

- Daj mu ti Crvena - muca netko kroz smijeh i sad se smiju svi još jače, a ja pružam ruke prema njima.

Ja očajno plačem, a njihove glave smiju se, i najednom, rasplinjuju se.

Otvorim oči. Još ih čas vidim pred sobom, a srce mi udara, te mislim da ću umrijeti.

Sav se kupam u znoju.

Na stropu svijetli krug, a kroz prozor dopire buka od onih sa broja sedam -----

Ujutro probudio sam se sa velikom boli na zatiljku. Vani je padala kiša.

- Što, molim vas, zašto da čovjek vjeruje više javi nego snu. Za mene je oboje jednako »realno«. »Tko ste vi«, pitam vas, a vi sliježete ramenima, smijuckate se i odgovarate: Ja sam Kuzmić! Osjećate li ironiju u tom vašem odgovoru. Svaki čovjek je strahovit misterij. Svaka gesta što je učini tajanstvena je. Evo, kako ja mislim. To, što sam kazao, to je jedna, dvije, sto sila, a Kuzmić je rezultanta. Giba se kud hoće one sile. I tako svaki od nas opiše krivulju, napiše čudnovato slovo. Tko bi htio spoznati tajnu života, morao bi znati pročitati ta slova. Ideje pomiču ljude. Tko ide u crkvu, tog pomiče na njegovu putu religiozna pomisao. Vidite li, Kuzmiću, vidite li... te nevidljive ruke, koje nas drže kao olovku i pišu s nama ova zagonetna slova. Mi smo kao željezna pilovina, a ideja je magnet, djeluje na nas i mi se onda skupljamo u ove čudnovate redove. Mi smo marionete... Kuzmiću... sablasti... Nije za me simbol samo srce, sidro i krst. Sve je simbol i ima ljudi koje shvaćaju sve ove simbole i vide preko svega ovoga u jedan drugi svijet.

Danas je bio doktor sa mnom tako prijazan da sam ushićen. Potapšao me je po ramenu. Zagrlio sam Kuzmića i Petrovića i zviždao od veselja da je sve odjekivalo.

Ovu noć opet neću spavati. Moram i ja njemu olakšati. Nesanica je ionako najbolji otrov za moje živce -----

Zima je. U vrtu debeo snijeg. Već sam ovdje dva mjeseca.

Nikuda se nisam maknuo iz ovog hodnika i ove sobe. Znam gdje sve ima paučine, koliko je gdje mrlja, izbrojio sam već sve grančice u vrtu. Oči su mi upale. Misli su mi sve tromije. Dršču mi ruke i noge.

Donijeli su mi knjiga i novina, ali ne mogu da pročitam ni jednog retka. Ja samo čekam. Od prvog dana neprestano čekam.

Razgovori između mene i Kuzmića posve su prestali. Teško mi je jednu riječ izgovoriti --

-----
Ah, to je užasno! Noćas je došla Crvena dolje u vrt pod moje prozore i smijala se. Oh, da mogu rastrgati te rešetke, nokte bi joj u vrat zabio i zagušio je.

- Bludnice! - viknuo sam joj glasno da su svi čuli. -----

Dogodilo se ovako:

Bila je strašna zima, i premda sam se sav zamotao i pokrio s dva gunja, jedva sam se nekako ugrijao. Ležim tako, a najednom počne netko vući sa mene ogrtač. Ja ga pritegnem, a netko ga opet povuče i smije se. Okrenem se, a to Crvena.

- Odlazi gade! - viknem joj, ali ona neprestano vuče. Razbjesnim se, skočim, bacim je na krevet, i davio sam je tako dugo dok nije sva pocrnjela. -----

Slijedeću noć svega me oblio hladan znoj: Crvena se opet smijala pod prozorima.

Sjedio sam kraj prozora, a u zraku lepršala je muha.

Zujila je krilašcima kao kakva mala neman i približavala mi se okrećući se u zraku.

Ona je zujala, zujala...

Najednom oćutim je na tjemenu... Sa svojih malih šest nožica uhvatila se čvrsto za kožu, a rilom je bola.

Isprva osjetio sam bol kao od uboda igle. Onda je prošlo kost. Rilo joj je bilo veliko kao pleteća igla.

Počeo sam letjeti po sobi i urlikati od boli...

XI.

Kad su me odvukli u ovu sobu, bacili su me na pod i svukli me do košulje. Svi su se skupili oko mene. Jedan se smijao, neki s bradom je urlao, treći vriskao, a tamo u kutu vidim četiri kreveta s mrežama i nekakva divlja lica bulje u me iz te krletke.

Bio sam na broju sedam.

Svi neobrijani, kratko ošišani, polugoli, a nekoji posve goli.

Kad sam se primaknuo onom jednom krevetu s mrežom, vidim unutra posve golog čovjeka. Nema unutra ni komadić robe, jer bi sve razderao. Onako gol na žici sav se ožuljio.

Ustao je, koliko je mogao rukama se uhvatio za mrežu i drma s cijelom posteljom.

Odmaknem se, a on pruža sklopljene ruke prema meni:

- Ekselencijo... ekselencijo! Oslobodite me! Ja vas uvjeravam da ću vam dati pola bilijuna. Piti ćete sa mnom šampanjac iz zlatnih čaša. Slobodu, ekselencijo, slobodu!

Ja sam mu zauzvrat isplazio jezik.

Ludov!

Jedan se digao na prste, gleda nekamo u strop, prebire prstima kao da svira tamburicu, i samo katkada se prodire:

- Mir, dok ja sviram!

Kad me je opazio, približi mi se i počne govoriti:

- Na nebo su pljuvale ove budale, pa im je sve palo natrag na lice. Privezalo ih je na kotač svete Katarine i okreće da im se sve meso dere i drobe kosti. Jesam li ja kriv što sam dospio među ove ludove?! Kud god sam išao po mom polju, vrebao na me vrag, a ja se branio od njega i nisam jeo ništa osim pšeničnog kruha i vode. Idem ja tako mojim poljem, a ono najednom zgrabe me vjetrovi i počnu nositi u oblake, pa dalje, pa još dalje, pa kroz dimnjak, pa ovamo. Kad sam bio u oblacima, bacio mi je sveti Mihajlo, nebeski vojvoda, ovu zlatnu tamburicu. Ja je zgrabio, skinuo kapu, poklonio mu se do zemlje, skrio je u njedra i donio ovamo.

Najednom se opet izdere:

- Mir dok Mato svira!

Glavu je dignuo i prebire prstima kao da mu je zaista u ruci tamburica.

Jedan iz kuta dotrčao, samo najednom složio se na zemlju, počeo rukom okretati po podu, pri čem je vikao nešto nerazumljivo.

Mato me je zgrabio za rukav i pokazuje prstom na njega.

- Eto, to je taj što okreće kotač sv. Katarine.

I najednom skočio na njega vičući:

- Ubij ga!

Začas složilo se na podu klupko: jedan drugoga dere, grize, oni ostali odasvuda zaurtali, a onaj tresе mrežom na krevetu i viče:

- Slobodu, ekšelencijo!

Priskočila su tri ogromna čuvara i jedva su ih nekako rastrgali. Onoga su metnuli u krevet s mrežama, a Matu su odlučili da svežu u mokre plahte.

Tako su ga povili da mu se vidi samo lice kao bebi. Ja sam mu pokazao figu, a on je pljunuo, ali nije me pogodio. -----

Danas sam dušu izgubio. Odletjela je od mene s prozora dok sam sjedio na krevetu i gledao ove ludove oko sebe.

Ja sam se pritužio kod čuvara, ali on me nije shvatio.

Neće da me puste napolje, van, na zlatnu slobodu, jer ja opet moram da nađem dušu svoju što mi je pobjegla. Kud ću ovako jadan i slijep bez nje. Kuda sada leti nebeskom modrinom, dok ja ovdje plačem.

Pustite me! Ja moram van! Moram da nađem moju dušu koju ste mi oteli.

Samo da se ne crne oko dimnjaka, jer tamo bi je

mogao i mačak da dohvati. -----

XII.

Kad je Serafin Skok pročitao svoje zapiske, stajala je Sofija Glog još uvijek šćućurena u kutu i drhtala na cijelom tijelu.

Još i sad je uzmicala pred njim, a on bi da joj ugodu i na rukama hodao.

Onda je kleknuo na pod i htio da se obrati na nju svojom posljednjom molbom, ali u tom času iznenada se trgnuo.

Daleko negdje koturala se kočija i dolazila sve bliže i bliže. Već se jasno razbiralu udaranja konjskih kopita, a onda najednom zaustavila se baš dolje pred kućom.

On poleti prozoru, otvori ga i nagleda se u dubinu. Došli su po njega.

Brže Antoinette, mi im moramo umaknuti. Pred nekoliko dana došao mi je u snu čovjek, i kazao: »U pogibelji ćeš poletjeti na krilima.«

Već se čulo kako otvaraju kućna vrata, onda koraci na stubama, a ona je još uvijek oklijevala.

Sada su se već razbirali glasovi pred vratima. Mali njezin brat jauknuo je. Netko mu je valjda stao na nogu, a onda su počeli padati udarci po vratima.

- Zbogom Tonka! - rekao joj je s prozora milo se smiješeći, držeći u rukama kitu bijelih kamelija, a kad su provalili u sobu, dobacio joj je on još jedan poljubac, a onda oprezno poskočio s trećeg kata.